

MINOR ALGEMENE ONTWIKKELING

STAATKUNDIGE GESCHIEDENIS VAN NEDERLAND

0-400: DE ROMEINSE TIJD

De geschiedenis, dat wil zeggen de periode met **schriftelijke bronnen**, begint in ons land met de komst van de Romeinen in ongeveer het jaar 0. Het Romeinse Rijk omvat dan **alle gebieden om de Middellandse Zee**. De Noordgrens wordt gevormd door de **Rijn** en de **Donau**. De Romeinen bleven hier tot ongeveer het jaar 400. Onze gebieden heetten **Germania Inferior** (Nedergermanië) en **Belgica**. De belangrijkste stad was **Nijmegen**. Daarnaast waren **Utrecht** en **Maastricht** belangrijk. Het Rijk werd later in het **West-Romeinse Rijk** (hoofdstad **Rome**) en het **Oost-Romeinse Rijk** (hoofdstad **Byzantium = Constantinopel = İstanbul**) verdeeld. Wegens deze culturele scheiding komt het later ook tot een religieuze scheiding tussen Orthodoxen en Katholieken. De Romeinse tijd in ons land eindigt met de Grote Volksverhuizing en de inval van de Germanen, onder anderen de Franken.

Van de Romeinen hebben we het **Romeinse recht** overgenomen, veel **infrastructuur** (wegen, stenen gebouwen, steden), het **christendom**, het **Latijnse schrift** en het **bestuur**. Het woord keizer komt van Caesar.

1. *Wanneer waren de Romeinen in ons land?*
2. *Wat is het verschil tussen geschiedenis en voorgeschiedenis (prehistorie)?*
3. *Waar lag het Romeinse Rijk en welke noordgrens had het?*
4. *Hoe heetten de Romeinse provincies hier?*
5. *Welke waren de belangrijkste Nederlandse steden in de Romeinse tijd?*
6. *Noem de Romeinse deelrijken en hun hoofdsteden.*
7. *Welke blijvende invloed hebben de Romeinen op ons gehad? Noem vijf punten.*

400-1000: DE VROEGE MIDDELEEUWEN

Tijdens de **Grote Volksverhuizing** rond 400 zijn alle volkeren van China tot Noord-Afrika onderweg. In het latere Nederland komen **Friezen, Saksen en Franken** te wonen. De Salische Franken, genoemd naar Salland (Deventer en omgeving), trekken naar het zuiden en stichten het **Frankische Rijk**. De eerste koninklijke familie heet het **Merovingische Huis (400-700)**. De Merovinger **Clovis (500)** laat zich **dopen**; het christendom wordt daarmee staatsgodsdienst.

De tweede koningsfamilie zijn de **Karolingers (700-900)**. De Karolinger **Karel de Grote wordt keizer (800)**. Het rijk omvat ongeveer de huidige landen **Frankrijk, Benelux, West-Duitsland, Zwitserland, Oostenrijk en Noord-Italië**. Voor de tweede keer in de geschiedenis is Europa verenigd. Maar onder Karels kleinkinderen wordt het rijk verdeeld in het **West-Frankische, Midden-Frankische en Oost-Frankische Rijk: Frankrijk, Lotharingen en Duitsland**. Later wordt Lotharingen door Duitsland opgeslokt. Zo wordt het latere Nederland een deel van **Duitsland**.

Deze Merovingische en Karolingische periode is belangrijk voor ons omdat er in deze tijd **staten** worden gesticht die nog altijd bestaan: Frankrijk en Duitsland, en uit het verdwenen Lotharingen onstonden de latere Nederlanden (Nederland, België en Luxemburg). Veel **geografische namen** stammen uit deze periode.

1. *Wanneer waren de Vroege Middeleeuwen?*
2. *Welke drie volkeren woonden er na de Grote Volksverhuizing in het latere Nederland?*
3. *Welk rijk werd in de vijfde eeuw door welke koningsfamilie gesticht?*
4. *Welke belangrijke gebeurtenis vond er plaats ongeveer in het jaar 500?*
5. *Wie was Karel de Grote, hoe heette zijn familie, wanneer regeerde deze familie, wat gebeurde er in het jaar 800?*
6. *Welke gebieden behoorden tot het Karolingische Rijk?*

7. *Onder wie werd het Karolingische Rijk opgedeeld in welke drie staten en welke staten ontstonden hier later uit?*

8. *Welke blijvende invloed hebben de Vroege Middeleeuwen? Noem twee punten.*

1000-1400: HOGE (1000-1250) EN LATE (1250-1400) MIDDELEEUWEN

Nadat het Karolingische Huis is uitgestorven wordt in het Oost-Frankische Rijk (=Duitsland) opnieuw het keizerschap ingevoerd. Dat rijk heet het **Heilige Roomse Rijk der Duitse natie**. Het rijk omvat **Duitsland, Zwitserland en Oostenrijk, de Benelux, Oost-Frankrijk en Noord-Italië**. Tot 1648 zijn die grenzen ongeveer gelijk gebleven. Een belangrijke keizer uit het huis Hohenstaufen is **Frederik Barbarossa**. Hij heeft bijvoorbeeld de Valkhofburcht in Nijmegen herbouwd.

De macht van de keizers wordt steeds kleiner. De **graven**, oorspronkelijk afzetbare **ambtenaren** van de keizer, en de **hertogen**, die van oorsprong **legeraanvoerders** waren, worden steeds zelfstandiger en beschouwen hun landen als familiebezit. De belangrijkste gebieden in de Nederlanden zijn de **graafschappen Vlaanderen en Holland**, de **hertogdommen Brabant en Gelre** en het **bisdom Utrecht**, waartoe ook Overijssel behoort. In deze tijd ontstaan de geografische eenheden die later de **provincies** heten.

1. *Hoe heette het rijk dat van 800 tot 1806 bestaan heeft?*

2. *Welke gebieden behoorden tot het Heilige Roomse Rijk der Duitse natie?*

3. *Noem de bekendste keizer uit de Hoge en Late Middeleeuwen.*

4. *Welke twee groepen edelen ontnamen de keizer steeds meer macht en welke functies hadden ze oorspronkelijk?*

5. *Noem de vijf belangrijkste gebieden in de Nederlanden in de Middeleeuwen.*

6. *Welke blijvende invloed hebben de Hoge Middeleeuwen?*

1400-1648 ONTSTAAN VAN DE NEDERLANDEN

Een zoon van de koning van Frankrijk en **hertog van Bourgondië** trouwt de erg rijke **gravin van Vlaanderen** en sticht zo het **Bourgondische Huis**. Door **huwelijk, aankoop** en **verovering** breidt het huis zijn gebied steeds verder uit. Het maakt de Bourgondische hertogen niets uit of die gebieden in Frankrijk liggen of in het Duitse Rijk (daartussen ligt niets). **Filips de Goede** is de machtigste en rijkste man van zijn tijd. Sommigen zien het Bourgondische Rijk als een poging om het Lotharingse Midden-Rijk opnieuw te stichten.

Als **Karel de Stoute sneuvelt (1477)** houdt de expansie van het rijk op. Het stamhertogdom Bourgondië gaat verloren. Karels enige dochter trouwt met **Maximiliaan, keizer van Duitsland en aartshertog van Oostenrijk**. Hij stamt uit het **Habsburgse Huis**, dat tot 1918 in Oostenrijk-Hongarije regeert.

In deze tijd zijn de Nederlanden als statenbond ontstaan. De grenzen van die statenbond kwamen pas vast te liggen door de plotselinge dood van Karel de Stoute. Als die niet voortijdig gestorven was zouden nu misschien ook Kleef en Keulen tot Nederland behoord hebben.

Door verdere huwelijken breiden de Habsburgers hun bezit steeds meer uit. De Nederlanden vormen maar een gedeelte van hun bezit. Spanje is voor hen belangrijker dan de Nederlanden. **Karel V (*1500)** is **heer der Nederlanden, koning van Spanje** (en het daartoe behorende **Zuid-Italië**), **aartshertog van Oostenrijk en keizer van het Heilige Roomse Rijk**.

BOURGON-
DISCHE HUIS
(heren der
Nederlanden)

HABSBURGSE HUIS
(keizers van het Heilige
Roomse Rijk en aarts-
hertogen van Oostenrijk)

SPAANSE KONINGSHUIZEN
(koningen van Aragon en Kastilië,
samen Spanje)

Filips de Goede
1414-1467

Karel de Stoutte
1467-1477

Maria de Rijke
1477-1482

x

Maximiliaan
1477-1519

Filips de Schone
1494-1506

x

Karel V
1516-1556

Ferdinand

Filips II
1556-1598

Ferdinand
van Aragon

x

Isabella
van Kastilië

Johanna de Waanzinnige

Nadat Karel afgetreden is schenkt hij zijn zoon **Filips II Spanje en de Nederlanden** en zijn broer Ferdinand wordt keizer van het Heilige Roomse Rijk (Duitsland) en aartshertog van Oostenrijk. Zo blijven Spanje en de Nederlanden in één hand.

Het is de tijd van de **renaissance** (wedergeboorte van de Grieks-Romeinse cultuur), het **humanisme** (niet God, maar de mens staat centraal) en van de grote **ontdekkingen**. Columbus ontdekt Amerika in 1492. Onder Karel V wordt Amerika veroverd. In deze tijd ontstaan ook de **kolonies**. Maarten Luther leidt een beweging die later **protestantisme** genoemd wordt.

De Nederlanders komen in opstand tegen Filips II. De onafhankelijkheidsoorlog heet de **Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)**. De **opstand slaagt gedeeltelijk**: de **Noordelijke Nederlanden worden onafhankelijk (vredeverdrag van Munster 1648)** en de **Zuidelijke Nederlanden blijven Spaans**. Zo is de willekeurige militaire frontgrens van dat moment de **grens tussen Nederland en België** geworden. De **Noordelijke Nederlanden** horen vanaf 1648 **niet meer bij Duitsland**, de Zuidelijke Nederlanden blijven deel uitmaken van het Heilige Roomse Rijk en blijven verbonden met Spanje, later (na het uitsterven van de Spaanse tak van de Habsburgers) met Oostenrijk.

1. Hoe kreeg het Bourgondische Huis invloed in de Nederlanden?
2. Op welke drie manieren breidden de Bourgondiërs hun macht uit?
3. Hoe heette de bekendste hertog uit het Bourgondische Huis?
4. Hoe heette de vierde en laatste hertog van Bourgondië en wanneer sneuvelde hij?
5. Welk huis regeerde na de Bourgondiërs over de Nederlanden?
6. Welke gebieden bezat Karel de Vijfde?
7. Karakteriseer in vijf begrippen de tijd van Karel de Vijfde.
8. Tegen welke koning kwamen de Nederlanders in opstand en hoe heette de onafhankelijkheidsoorlog?
9. Wanneer en met welk verdrag eindigde de Tachtigjarige Oorlog?
10. Welke bepalingen had dat verdrag?
11. Waarom is de periode 1400-1648 voor ons van belang?

1648-1815: VAN DE VREDE VAN MUNSTER TOT EN MET NAPOLEON

De wegen van de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden scheiden zich vanaf 1648.

Het noorden heet de **Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden (1648-1795)**. Het zuiden blijft **Spaans** en wordt later door de Oostenrijkse tak van de Habsburgers overgenomen. Men spreekt dan van de **Spaanse** en later van de **Oostenrijkse Nederlanden**.

De achttiende eeuw is de tijd van het **rationalisme** (het verstand bepaalt alles) en de **verlichting** (maak mensen wijzer en de wereld wordt beter). Zo ontstaat de **wetenschap** in moderne zin en is er opeens sprake van **mensenrechten**, **grondwetten** en de **scheiding der machten** (scheiding van wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht).

De **Franse Revolutie (1789)** leidt ook tot een omwenteling in de Nederlanden. Het zuiden wordt door de Fransen bezet, in het noorden wordt de **Bataafse Republiek (1795-1806)** gesticht, die later wordt omgevormd tot het **Koninkrijk Holland (1806-1810)**. De broer van Napoleon, **Lodewijk Napoleon** wordt de **eerste koning** van ons land. In 1810 zet Napoleon zijn eigen broer af; ook het noorden wordt een **deel van Frankrijk (1810-1813)**.

In 1815 wordt Napoleon definitief verslagen in de slag bij Waterloo. De **Nederlanden** worden **herenigd (1815-1831)**. Aan Napoleon danken we een nieuw **wetboek**, de **afschaffing van veel verouderde structuren** en **nieuwe wegen**.

1. *Hoe heetten de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden na de vrede van Munster?*
2. *Welke drie episodes kenden de Noordelijke Nederlanden na de opheffing van de Rebuliek der Zeven Verenigde Nederlanden?*
3. *Geef in zes woorden een karakteristiek van de achttiende eeuw.*
4. *Welke gevolgen heeft de Franse tijd? Noem drie punten.*

1815-: VAN NAPOLEON TOT NU

In 1815 worden de Nederlanden herenigd en vormen het **Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (1815-1831)**. Willem I, zoon van de laatste stadhouder, wordt koning. Door zijn onverstandige politiek jaagt hij liberalen en katholieken in het zuiden tegen zich in het harnas. Dat leidt tot de **Belgische opstand (1830)** en de **onafhankelijkheid van België (1831)**, door Nederland pas erkend in 1839). Willem blijft groothertog van Luxemburg.

Onder invloed van een revolutie in Frankrijk slaagt **Thorbecke** er in een liberale **grondwet (1848)** in te voeren. Omdat Willem III na zijn dood geen mannelijke opvolger heeft wordt **Luxemburg onafhankelijk (1890)**. België en Luxemburg worden in de Eerste Wereldoorlog door de **Duitsers bezet** en in de Tweede Wereldoorlog ook Nederland (**1940-1945**). **Indonesië roept** na de Japanse bezetting de **onafhankelijkheid uit (1945)**, die na politieke acties door Nederland in **1949** erkend wordt. **Westelijk Nieuw-Guinea** blijft nog Nederlands tot **1962**, **Suriname** tot **1975**. België verliest Congo in 1960.

1. *In welke jaren in de negentiende eeuw waren de Nederlanden weer verenigd? Hoe heette dat rijk en wie was de eerste koning?*
2. *Hoe en wanneer werd België onafhankelijk?*
3. *Wie slaagde er wanneer in een democratisch-liberale grondwet in te voeren?*
4. *Hoe en wanneer werd Luxemburg onafhankelijk?*
5. *Wanneer was de Duitse bezetting?*
6. *Wanneer werd Indonesië onafhankelijk?*
7. *Wanneer werd Westelijk Nieuw-Guinea bij Indonesië gevoegd en wanneer werd Suriname onafhankelijk?*

Het verhaal van Nederland en de Europese integratie wordt in andere lessen verteld.